

je stalno na opernih sporedih vseh gledališč, kar pač dovolj pojasnjuje vrednost dela, ki se odlikuje poleg nekaterih jako markantnih pevskih partij Carmen (naslovne uloge) in kraspih recitativov še posebno po jako pikantni godbi. Sicer je pa opera ljubljanskemu občinstvu iz prejšnjih let znana. Naslovno, jako težko ulogo Carmen je pela novoangaževana gospodična Romanova. Glas njen ni ravno močan, ali toliko bolj simpatičen, njena igra fina, nastop zelo simpatičen; napravila je na občinstvo najboljši vtisk, tembolj, ker je ta nastop bil sploh njen prvi na odru. Gospica Romanova je po svoji zanimivi vnanjosti kakor rojena za »Carmen«, katero je tudi igrala z dramatičnim razumom.

Gosp. Olszewski je bil odličen Don Josè v petju in igri kakar vedno. In če smo že pri »Židinji« omenili, da je tudi dramatičen igralec, moramo to poudariti še bolj pri njegovi ulogi Josèja, katerega je igral zlasti v zadnjem dejanju s pretresljivo realitiko. Gospod Vašiček je pel Zunigo jako dobro. Escamillo g. Noll je pel dobro. Jako ljubka Micaela je bila gospica Noemi, ki je svojo ulogo izvrstno pela in igrala. Manjše uloge so bile v rokah gospic primadone Nedbalove — Frasquitta — in Bitenčeve — Mercedes —; obe gospici sta bili prav dobri. Gospod Štamcar je pel Moralesa prav povoljno. Dancaira in Remendadoda sta pela Muhovski in Krampera.

Pevski zbor se je doslej dobro držal in je ponos opere. Orkester pod vodstvom gospoda kapelnika Tomáša napreduje; posebno izborna je izvajal uverturo.

L. Pahor.

Naše obnebjje

Astronomski koledar za november. Merkur je okoli 20. t. m. danica. — Venera je večernica. — Mars je ob mraku na jugozapadnem nebu; zahaja 1. dne ob 6¹/₄ zvečer, 30. dne ob 6³/₄. — Jupiter stoji na večernem nebu globoko na jugozapadu; zapada začetkom meseca po 8. uri zvečer, na koncu pa ob 6¹/₂. — Saturn stoji tudi na jugozapadnem nebu in zahaja v začetku meseca po 8¹/₄ zvečer, na koncu pa po 6¹/₂.

Splošni pregled

Marko Marulić in štiristoletnica hrvaške književnosti. Meseca novembra praznuje bratovski narod hrvaški veliko jubilejno slavnost v spomin, da je pred 400 leti izdal prvi umetni hrv. pesnik, Spletčan M. Marulić, svojo prvo umetno pesem »Judit.« Ker je zagrebški vseučiliški profesor in akademik, naš rojak g. dr. A. Musić, na našo prošnjo objavil v tem zvezku poseben slavnosten članek, ki naše čitatelje temeljito informuje o znamenitem jubileju, zato na tem mestu o dogodku samem ne govorimo dalje. Društvo hrv. književnikov, ki je v sporazumku z »Jugosl. akademijo«, »Matico Hrv.«, Društvom sv. »Jeronima« in »Hrv. pedagoškim knjiž. zborom« vzelo v roke prireditvev cele slavnosti, vabi ves hrvaški narod, da dostojno proslavi spomin na tisti hip, ko je zagledala v Benetkah beli dan prva hrvaška umetna pesem. To bode velik jubilej hrvaške

poezije, leposlovne knjige in hrv. knjige sploh! Naši hrvaški bratje gledajo danes lahko s ponosom na svojo književnost, ki se jim je v teku štirih stoletij razvila in popela na višino evropske veljave. Iz skromnega semena se je razvila hrv. literatura v košato drevo. To drevo je bilo vsajeno v zdravo sočnato zemljo narodnega duha. Hrvati imajo danes svoje narodne šole: svoje srednje šole, svojo univerzo, svojo akademijo, svoj umetniški dom, svoje gledišče, svojo »Matico« in druge narodne institucije. Vse to priča, da so se postavili na svoje noge, in da se njihova kultura razvija v hrvaško-slovanski smeri.

Slovencu, ki vidi dalje, nego se more videti z vaškega zvonika, mora biti ob tem hrvaškem jubileju žal, da nimamo danes s Hrvati vred ene literature in enega književnega jezika. Jeziti se mora dalekovidni Slovenec na tiste neugodne razmere in pa na tiste kratkovidne naše prednike, ki so krivi, da živimo, ali bolje rečeno, životarimo »po svoje.« Ali tako daleč še nismo ločeni, da bi bili pozabili, da smo s Hrvati in Srbi pravzaprav eden narod, in da je celo jugoslovanstvo narodnostna celota. In tudi tega ne smemo pozabiti ob Maruličevem jubileju, da potrebujemo drug drugega, da drug drugemu lahko pomagamo, pa si tudi lahko — škodujemo. Mi Slovenci smo kulturno navezani na Hrvate, to je jasno, ali takisto je resnica, da smo mi Slovenci jez, ki brani Hrvate nemške povodnji. Perspektiva v bodočnost pa je taka, da nam vsa naša žilavost, kolikor je baje imamo, ne bode pomagala, a Hrvatov vse njihove narodne šole z univerzo in akademijo in literaturo vred ne bodo rešile raznarodjenja, ako se ožje in tesneje ne oklenemo drug drugega! Od severa Nemeč, od zapada Lah, od severovzhoda Madjar — tako pritiskajo na nas tuji življi, tuje kulture. Ali se jim ubranimo? Ubranimo in ohranimo se samo takrat, ako bomo sami hoteli, ako bomo razumeli svoj čas, ako bomo sami kulturno napredovali tako, da bomo na enaki višini kakor naši sosodje. Drugače smo izgubljeni... Marulić je že pred 400 leti videl nevarnost, ki preti narodu od njegovih sosodov. Zato je napisal »Judito«. »Judit« je posebljena ideja samobrambe. Čuvaj se sam, in čuval te bo Jehova. Z duha svetlim mečem hočemo tudi mi Jugoslovani zatirati Holoferna nevednosti, separatizma, nesloge, letargije, kratkovidnosti in izdajstva... Slava avtorju »Juditi« — Maruliću!

Aškerc.

Dr. Rudolf Virchow je praznoval preteklega meseca osemdesetletnico svojega rojstva. Virchow je svetovnoznan učenjak, čigar ime je tesno zvezano z napredkom modernega naravoznanstva, zlasti medicine. Do Virchowa je tudi še v medicini gospodoval sholastični, filozofski duh. Učenjaki so svoje neznanje v vprašanjih človeškega in živalskega organizma sploh pokrivali z apriorističnimi, dogmatičnimi in filozofskimi spekulacijami. Virchow se je opiral pri svojih znanstvenih preiskavah samo na realnost, na to, kar je videl v sestavi organske snovi. Izza Virchowih studij je postala medicina, posebno patologija, eksaktna znanost. Iz bistva in življenja stanice (celice) je izvajal ves razvoj organizma samega. In bolezen ni Virchovu nič drugega, nego življenje na podlagi spremenjenih organskih pogojev (podstav). Življenje celega organizma je odvisno od življenja posameznih stanic. In njegova knjiga o celularni patologiji je postala epohalna za vso novejšo naravoznansko metodo. Virchow spada torej v vrsto tistih mož v kulturni zgodovini človeštva, ki so res začeli novo dobo v svoji stroki, čigar delo je, da rabimo že obrabljeni izraz, v pravem pomenu besede, epohalno. Vsi naravoslovski učenjaki, ki so prišli za Virchovim, morali so se

ozirati na njegovo teorijo. V vseh medicinskih in naravoznanskih knjigah, naj si bodo pisane v kateremkoli jeziku, najdeš ime Virchowa. Izza Virchowa in po njegovih principih je vsak zdravnik obenem naravoslovec, ki veruje samo to, kar mu pokažejo znanstveno preiskavanje, opazovanje in eksperiment. »Nasprotniki« so Virchowu že često očitali, da je fanatičen materialist, ali pri tem so pozabili, da še sami ne vedo, kaj je pravzaprav »materija«, ki jo še vse premalo poznamo, katero je treba šele študirati. Znanstveni princip, ki ga je našel Virchow, je imel velik vpliv tudi na vso zoologijo, anatomijo, fiziologijo in na biologijo ter na antropologijo. Dandanes vemo, da so v bistvu vse znanosti med seboj v zvezi, da se druga naslanja na drugo, a takisto je živa resnica, da imajo dandanes prirodoslovne znanosti prvo besedo, in da se vse naše moderno življenje vrši pod vplivom prirodnih znanosti, ki so najbolj pospešile današnji kulturni napredek. Virchowljeva teorija je imela jako blagodejne posledice za izboljšanje obče higijene, in on sam je povsod sodeloval pri ustanavljanju bolnic, pri asanacijah in pri zatiranju raznih epidemij. In tako se je zopet pokazalo, da prava znanost ni mrtva, pusta igrača, ampak da je v tesni zvezi z življenjem samim. Prava znanost olajšuje in olepšuje naše življenje ter povišuje njegovo ceno.

Osemdesetletni Virchow je profesor na berlinski univerzi. Izdal je nebroj knjig medicinskoznanstvene vsebine. L. 1847. je ustanovil kot privatni docent znameniti časopis: »Archiv für pathologische Anatomie u. für klinische Medicin«, ki šteje danes nad 160 knjig in ki ga še danes sam ureja.

Porodil se je Virchow dne 13. oktobra 1821. l. v Schivelbeinu na Pomoranskem. Ime njegovo priča, da je prusko-slovanskega pokolenja. Svojo zdravniško prakso je pričel na berlinski bolnici »Charité«. S svojimi temeljitimi znanstvenimi eksperimenti je vzbudil občno pozornost učenjakov in kmalu je bil imenovan za vseučiliškega profesorja v Berlinu. Odtod je šel za nekaj časa v Würzburg, kjer je šele razvil svojo znanstveno delavnost.

Virchow je deloval tudi na političnem polju, ki nas pa tukaj zanima le v toliko, ker je zastopal vsekdar napredna načela in svobodno mišljenje.

Kot učitelj je vzoren zategadelj, ker navaja svoje slušatelje k samostalnemu preiskavanju, opazovanju in mišljenju.

Ker je znanost mednarodna, zato se Virchowa ob njegovi 80letnici ne spominjajo sami nemški časopisi, prinašajoč obširne biografije in študije z ilustracijami, nego spominjajo se ga vsi kulturni narodi.

— K. —

† **Mihael Bałucki.** Poljski narod še ni slekel žalobne obleke povodom smrti znamenitega pisatelja Sewera-Maciejowskega, ki je umrl meseca septembra v Levovu, že stoji zopet ob gomili novelista in dramatika Mihaela Bałuckeega. In tragičen je pri tem slučaj, da sta si oba poljska pisatelja sama vzela življenje na enak način!

Bałucki je bil, kakor piše krakovska »Nowa Reforma«, po kateri posnemamo te vrste, še pred kakimi 20 leti eden najpopularnejših pisateljev. Njegove povesti in novele so bile najbolj čitane, in vsaka njegova nova drama je napolnila gledališče do zadnjega kota. Bałucki je smatral pisateljstvo za svet poklic. Bil je demokrat od temena do nog in skozinskoz svobodomiselnega prepričanja. Napisal je celo knjižnico povesti, novel in komedij, v katerih je bičal napake poljske družbe. Bałucki je imel izvirno humoristično žilo, ki se kaže najbolj v njegovih dramatičnih spisih. Ko je praznoval l. 1884. petindvajsetletnico svojega

književnega delovanja, čestital mu je ves poljski narod, in na slavnostnem večeru so bili takrat v Krakovu zbrani najodličnejši možje. Zadnja leta so ga nekateri kritiki začeli prezirati in tudi zasmehovati, češ, da ustvarjajoča moč Bałuckega peša. Nastopili so »novi ljudje«, ki so ga gledali preko rame. Vse to je zasluznega pisatelja bolelo čimdalje bolj. Lotila se ga je nervoznost, in domišljal si je, da ga preganjajo njegovi rojaki. To duševno stanje se je shujšalo tako, da je ob neki priliki svoji ženi izjavil, da se namerava umakniti iz življenja. Čeprav je skrbna družina njegova pazila nanj, vendar se je na večer 17. dne oktobra ustrelil v okolici krakovski.

Bałucki ni bil samo duhovit pisatelj, nego tudi sploh karakteristična osebnost v Krakovu, kjer je bil povsod priljubljen. Njegova tragična smrt je, kakor piše »Nowa Reforma« pretresla vse poljske kroge, zlasti v Krakovu, kjer se je bil tudi porodil leta 1837. in kjer je dovršil na Jagielloński univerzi svoje študije.

Dodajemo, da je ena njegovih komedij, »Klub samcev«, na repertoarju ljubljanskega gledišča in se uprizori še v tej sezoni v spomin rajnemu slavnemu Bałuckemu.

A.

† Jakob Alešovec. Dne 17. oktobra je umrl v deželni bolnici v Ljubljani po dolgotrajni bolezni znani naš pisatelj Jakob Alešovec. Kdo ga ni poznal — »Brenceljna«? Ni ga starejšega Slovenca, ki bi ne bil čital šaljivega lista »Brenclja«, ki je najbolj razširil Aleševčevo ime križem domovine. Vsi letniki »Brenclja« pričajo, da je bil Alešovec, ki je svoj list skoro sam napolnil s svojimi spisi, pravi rojen humorist, čeprav robot in za današnje pojme naiven, ali vendar neprisiljen in vselej izviren. Smemo reči, da je bil Alešovec »Brencelj« najboljši slovenski satirsko-šaljivi list, ki ga ni prekosil nobeden izmed vseh, kar jih je pozneje izhajalo. »Brencelj« je bil svoj čas važnega narodno-političnega pomena, ker je brezobzirno bičal slovenske renegate in marsikoga tako osmešil, da si ni upal na dan. Kdo ne pomni, kako je bil za petami brezznačajnemu Dežmanu in njegovi odpadniški gardi? Alešovec pa je pisal tudi povesti, ki so imele med preprostim ljudstvom veliko čitateljev, n. pr. »Ne v Ameriko« i. dr. Z obilnim humorjem so osoljene njegove avtobiografske črtice: »Kako sem se jaz likal« ter njegove »Ljubljanske slike« . . . Alešovec se je pečal tudi z dramatiko ter je spisal nekaj veselih iger (burk), ki so na čitalniškem odru imele svoj čas velik uspeh, Tudi prevajal je za »slov. dramatično društvo« iz nemščine in drugih jezikov. Nekaj časa je bil sourednik »Slovenca«. Širšega obzorja pri njem seveda ne najdeš; v svojih sredstvih kot žurnalist ni bil izbirčen in delal je tudi često politične napake. Pisal je v preprostem narodnem duhu in v dosti lepem in pravilnem jeziku.

Porodil se je bil leta 1837. na Škaručini na Gorenjskem ter je obiskoval gimnazijo v Ljubljani. Posvetil se je bil docela žurnalistiki, dokler mu niso oči opešale. Zadnja leta je bil polslep. Humor pa ga ni ostavil skoro do zadnjega leta, čeprav se je njegovo življenje končalo tragično. Dostojen spomin prvemu slovenskemu humoristu!

Ž.

Nova slovenska osemrazredna dekliška ljudska šola se je otvorila dne 1. oktobra v Ljubljani na Sv. Jakoba trgu. Poslopje je dvonadstropno in je zgrajeno v nekakem seccésijonistnem slogu po najboljših vzorih modernih šolskih stavb. Celo poslopje napravi vtisk elegantne palače. Čisto izvirna je ornamentika na zunanjih zidovih. Na glavnem pročelju (proti Ljubljanci) so namreč

vzidana v štukaturni maniri daleč čitljiva imena znanih in slavnih šolnikov in pedagogov. Tu stoje: Jan Amos Komensky, Slomšek, Vodnik, Močnik, Pestalozzi, Rousseau, Piramowicz (Poljak) in Lev Nikolajevič Tolstoj. Na drugih dveh straneh pa so na isti način in v istih velikih plastičnih črkah vzidani primerni izreki iz dotičnih pedagogov in iz nekaterih slov. pesnikov. Ta nova šola je že kot zgradba prava dika ljubljanskega mesta, a glavna stvar je to, da se bodo v tej šoli učile in vzgajale v slovenskem duhu mlade Slovenke. To novo šolsko palačo je sezidalo seveda ljubljansko mesto samo na svoje stroške, zato je pa tudi tako imenitna.

Prva javna slov. ljudska knjižnica. Urednik »Lj. Z.« g. A. Aškerc me je prehitel s svojo razpravo »Ljudske knjižnice«. Tudi jaz sem po Veliki noči, vrnivši se s časnikarskega shoda v Dubrovniku, pisal o tem velevažnem vprašanju, katero smo Slovenci doslej povsem zanemarili. Aškerčeva razprava je v marsičem popolnejša, vodilna misel pa je ista. Prav hvaležen sem mu, da me je prehitel!

Nekaj pa moram popraviti. Na str. 641. piše namreč, da je ustanovil ljubljanski policijski svetnik, g. Podgoršek, prvo javno, neodvisno ljudsko knjižnico na Ponikvi itd. — Res je, da je ta knjižnica — druga, prva pa je »Občinska knjižnica« v mojem rojstnem trgu — v Kobaridu ob Soči, ki izborno deluje že drugo leto. Njen ustanovitelj je pravzaprav g. Ignacij Gruntar, kobariški rojak, zdaj c. kr. notar v Ribnici na Dolenjskem, ki je daroval v tak namen že pred leti 200 glđ. Občinsko starešinstvo je pred dvema letoma dodalo še neko vsoto ter izročilo vodstvo te »Občinske knjižnice« voditeljstvu tamošnje štirirazrednice. — »Občinska knjižnica« v Kobaridu šteje zdaj lepo število knjig; umeje se, da so zastopani vsi naši pisatelji-prvaki: Stritar, Jurčič, Levstik itd. Knjige so vse trdo vezane. — O izposojanju se vodi pravilna kontrola. Ljudstvo se je poslužuje v prav obilni meri, da se kaže nujna potreba nakupiti več iztisov vseh znamenitejših slovenskih del. »Občinska knjižnica« bo dokupovala po možnosti vse starejše knjige, katerih še nima, zlasti pa sproti vse novejšje ...

Mislimo si, da bi bilo po vsem Slovenskem vsaj 300 takih javnih knjižnic, kolika opora bi bila pisateljem in založnikom, kako bi one ne pospeševale samo širjenja dobrega čtiva med narodom, marveč bi bile najtrdnejša podlaga krepkejšemu razvoju slovenske književnosti. Ako bi založnik vedel, da ima vsaj teh 300 zanesljivih odjemnikov, bi ne pomišljal niti za hip, hoče li založiti kako res dobro knjigo ali ne. Dandanes je v tem oziru velika mizerija med nami, kar založnikov ne izpodbujja, pisateljev pa tudi ne! —

Andrej Gabršček.

Corrigatur! Na strani 743. čitaj v 27. vrsti Libar (ne: Libav), na str. 749. pa v 7. verzu **te**. (Ah, poslušal očaran bi celo te noč!)

